

МЕТОДИКА ЗА ИЗЧИСЛЯВАНЕ НА КОЕФИЦИЕНТА НА ИЗМЕНЕНИЕТО НА ДОБАВЕНАТА СТОЙНОСТ НА ЕДИН ЗАЕТ

На основание чл. 9, т. 6 от Закона за статистиката и чл. 2 от Постановление № 111 на МС от 15.05.2007 г. за приемане на Наредба за образуване на средствата за работна заплата в търговските дружества с над 50 на сто държавно или общинско участие в капитала през 2007 г.

I. ОБЩИ ПОЛОЖЕНИЯ

С настоящата методика се определят обхватът, особеностите и начините за изчисляване на коефициента на изменение на добавената стойност на един зает през отделните тримесечия на 2007 година в рамките на периодите, дефинирани съгласно чл. 1 (4, 5) и чл. 13 (2) от приетата с Постановление № 111 от 15 май 2007 година на Министерския съвет Наредба за образуване на средствата за работна заплата в търговските дружества с над 50 на сто държавно или общинско участие през 2007 година.

II. МЕТОДИЧЕСКИ ПОДХОД

Методическият подход е съгласуван със заложените в Наредбата регламенти за пазарно поведение на работодателите в търговските дружества, свързани с изискването за изменение на средствата за работна заплата в съответствие с реалното изменение на добавената стойност на един зает. Методиката указва практическите процедури за изчисляване на показателите, от които добавената стойност се получава, като резултативна величина.

Преизчисляването на добавената стойност през отчетния период в съпоставими цени следва презумпцията за еднопосочно, съответстващо изменение на цените на произведените продукти и услуги с цените на вложените в производството суровини, материали и външни услуги. В случаи на несъответствие между поведението на цените на произвежданите и реализирани на пазара продукти и услуги и цените на вложените суровини, материали и външни услуги се предлага възможност за прилагане на метода на двойно дефлиране на добавената стойност. Съгласно този метод добавената стойност в съпоставими цени е резултативна величина от независимо изчислените в съпоставими цени брутна продукция и междинно потребление - вж. т. 3.6.2 от методиката.

В § 1 (1) от Допълнителните разпоредби на Наредбата показателят "добавена стойност" се изчислява като разлика между брутна продукция по базисни цени и направените за производството междинни разходи по покупни цени. Изчисляването на тези показатели се основава на данни за реализирани (фактурирани) стопански операции, свързани с производствената дейност на предприятия, дружества и техните подразделения през всяко от тримесечията на съответния базисен и отчетен период. Съгласуването и съпоставимостта на данните за производствената дейност по отношение на определените периоди е от съществено значение за правилното изчисляване на коефициента на изменение на добавената стойност на един зает. Всяка счетоводна корекция, свързана с операции, осъществени през тримесечията на базисния и отчетния период, следва да бъде отразена в периода - тримесечието, когато тези операции са реализирани.

2. В методиката се използват следните понятия:

2.1. **Отчетен период** - включва отчетното и предходните три тримесечия - чл. 1 (4) и чл.13 (2) от Наредбата.

2.2. **Базисен период** - включва четирите тримесечия, предхождащи отчетното тримесечие - чл. 1 (5) и чл.13 (2) от Наредбата.

2.3. **Сравнима продукция** - един и същ асортимент от продукцията или една и съща услуга, продавани през отчетния и базисния период.

2.4. **Несравнима продукция** - продукцията, която не е продавана през базисния период и за нея търговското дружество (предприятие) не разполага с информация за изчисляване на произведената продукция по съпоставими цени.

2.5. **Приходи от продажби** - установяват се приходите от продажби, посочени в отчета за приходите и разходите, намалени с приходите от продажби на дълготрайни материални и нематериални активи и материали.

В търговските дружества с продължителен цикъл на производство в приходите от продажби се включват и авансово получените суми, които не участват при формиране на нетния размер на приходите от продажби в отчета за приходите и разходите.

В обема на приходите се включват и сумите от продажбите в столове, бюфети, магазини и други търговски обекти на предприятието.

2.6. **Произведена брутна продукция по базисни цени** - измерва действителното производство на продукти и услуги, остойностени по цени преди начисляване на данъци върху продуктите, включващи субсидиите върху продуктите. Изчислява се като сума от: нетните приходи от продажби (т. 2.5 от Методиката), намалени с отчетната стойност на продадените стоки; стойността на дълготрайните активи, придобити по стопански начин (капитализираната продукция); други приходи; изменението (плюс/минус) на запасите от готова продукция и незавършеното производство; приходите от финансираня, свързани със субсидиране на цената на продукти и услуги (т. 2.7 от Методиката).

Произведената продукция се изчислява по следния начин:

- + *Приходи от продажби, общо*
- *Приходи от продажби на дълготрайни материални и нематериални активи и материали*
- *Отчетна стойност на продадените стоки*
- + *Разходи за придобиване и ликвидация на дълготрайни активи по стопански начин*
- + *Други приходи*
- +/- *Изменение на запасите от готова продукция*
- +/- *Изменение на незавършеното производство*
- + *Субсидии върху продуктите и услугите*

2.6.1. Приходите, класифицирани като финансови или извънредни приходи, не се включват в стойността на продукцията.

2.6.2. Изменението на запасите от готова продукция като елемент на брутната продукция се изчислява на база средни продажни цени през отчетния период.

2.6.3. Стойностният обем на незавършеното производство в края на отчетния период включва и разходите за труд съгласно действащите през периода трудови договори на наетия персонал - т.е. преди да бъде приложена Наредбата за регулиране на средствата за работна заплата. Такава е и процедурата по отношение на разходите за придобиване на ДМА по стопански начин.

2.7. **Субсидии върху продуктите и услугите** са субсидиите, изплащани на единица произведена стока или услуга. Субсидията може да бъде с определен паричен

размер на единица количество стока или услуга, а също и като определен процент от цената на единица стока или услуга. Субсидията може да се изчисли като разлика между определена производствена цена и пазарната цена, фактически заплащана от купувача.

2.7.1. За субсидии върху продуктите се приемат: субсидии, свързани със загуби на държавни и общински търговски организации, чиято функция е закупуването на продукти от местни производители и след това продажбата им на по-ниски цени на резиденти или на нерезиденти, в резултат от определена държавна икономическа и социална политика; субсидии за обществени корпорации за компенсирани на постоянни загуби, каквито биват понасяни в производствените дейности на тези корпорации в резултат на определянето на цени, които са по-ниски от средната стойност на продукцията им при провеждането на определена държавна икономическа и социална политика; преки субсидии върху износа, изплащани пряко на местните производители, когато стоките напускат икономическата територия или услугите се предоставят на нерезиденти.

2.7.2. Не се отчитат като субсидии върху продуктите: субсидии върху нарастване на средствата за работна заплата; субсидии за намаляване на замърсяването и опазване на околната среда, предназначени да покрият някои или всички разходи по допълнително преработване, предприето за намаляване или елиминиране на изпускането на замърсители на околната среда; инвестиционни субсидии, трансфери от страна на държавното управление към нефинансови корпорации за покриване на загуби, акумулирани за няколко финансови години, или загуби по причина на фактори извън контрола на предприятието; анулирането на дългове, които производствените единици са натрупали към държавата (произтичащи например от заеми, отпуснати от държавна институция на нефинансово предприятие, което е натрупало търговски загуби за няколко финансови години).

2.7.3. Финансиранията, свързани с преотстъпени от страна на държавата данъчни и други задължения на нефинансовите предприятия (например данък печалба и дивиденди), използвани за инвестиционни разходи, се третират като субсидии върху производствената дейност, а не като субсидии върху цената на произвеждания продукт. В този смисъл тези суми не следва да са част от стойността на произвежданата продукция.

2.8. Междинно потребление - състои се от стойността (по цени на купувач) на продуктите и услугите, потребени в процеса на производство, без потреблението на основен капитал (начислените амортизации). Изчислява се като сума от разходите за материали, разходите за външни услуги (коригирани с разходите за социални застраховки) и част от другите разходи.

2.8.1. Социални застраховки са разходите на предприятието за застраховки в полза на наетия персонал. Такива могат да бъдат застраховка "Живот", други разходи по общо застраховане, които се третират като допълнителна компенсация на наетия персонал.

2.8.2. Статията "Други разходи" като елемент на междинното потребление включва разходите за командировки (без плащанията за дневни), за обучение и квалификация на персонала, за представителни цели.

2.8.3. Дневните плащания в състава на разходите за командировки са допълнителен доход за командирования и следва да се третират като елемент на добавената стойност. За дружествата от строително-монтажната индустрия, транспорта, търговията и определени видове бизнес услуги отделянето на дневните разходи е от

съществено значение при изчисляването на показателите "междинно потребление" и "добавена стойност".

2.8.4. Разходите за данъци по ЗКПО не се третираат като текущи производствени разходи и са елемент на добавената стойност.

2.8.5. Провизиите на трудносъбираеми вземания следва да се изключат от показателя "Междинно потребление".

2.8.6. При изчисляването на междинното потребление от състава на другите разходи следва да се изключат коригиращите счетоводни операции относно: обезценка на дълготрайни активи, обезценка на обездвижени повече от година материални запаси, обезценка на вземанията, разходи за въвеждане в данъчна ставка на временни данъчни разлики, отписани ДМА, отписани вземания.

2.9. **Брутна добавената стойност по базисни цени** се определя като разлика между стойността на брутната продукция по базисни цени (включваща субсидиите върху продуктите и преди начисляването на данъци върху продуктите) и междинното потребление, оценено по цени на купувач.

2.10. **Среден списъчен брой на наетия персонал** - за всеки отчетен период, съгласно чл 1 (4) , чл. 1 (5) и чл.13 (2) от Наредбата, средният списъчен брой се изчислява като средна аритметична непретеглена величина от средния списъчен брой за всеки месец от периода, т.е. за периодите съгласно чл. 1 ал. (4) и ал. (5) сумата от средно списъчния брой за всеки месец се раздели на 3. Средният списъчен брой на наетите по трудово правоотношение за месец се изчислява след сумирането на списъчния брой на персонала, преизчислен на база пълна заетост (вж. раздел III, т. 6.) за всеки календарен ден от месеца (включително празнични и почивни дни), като полученият брой се раздели на броя на календарните дни през месеца. Списъчният брой на персонала през почивните и празничните дни се приема за равен на списъчния брой през последния работен ден. Съгласно чл. 6 (1) и чл. 12 от Наредбата в състава на средносписъчния брой на персонала не се включват: лицата в отпуск по майчинство, лицата на работа в чужбина, лицата, работещи по трудови договори по чл. 68, ал. (2) от КТ, лицата, наети по програми за общополезни дейности и за предоставяне на социални услуги по Национална програма "От социални помощи към заетост".

3. Изчислителни процедури

3.1. Изчисляването на произведената продукция за отчетния период по съпоставими цени се извършва **пряко** или като се използват **дефлатори** (индекси), измерващи степента на изменение на цените спрямо базисния период.

3.2. Търговските дружества, които през отчетния период са продавали сравнима продукция (по смисъла на т. 2.3 на настоящата методика), преизчисляват обема на продукцията в съпоставими цени пряко, като използват средните цени на продадените продукция, стоки и услуги през базисния период.

Изчисляването се извършва по следната формула:

$$P_{c \text{ в } n} = \sum C_0 * K_{l(1)}$$

$P_{c \text{ в } n}$ - произведена продукция по съпоставими цени на базисния период;

C_0 - средногодишната цена за единица продукция, стока или услуга за базисния период;

K_1 - количество на произведените продукция, стоки или услуги през отчетния период.

3.3. Когато не може да се осигури сравнимост на цялата съвкупност от произведената продукция, се определя набор ("кошница") от продукция, стоки и услуги за изчисляване на индекс на цените (дефлатор). За тази цел в кошницата се включват последователно стоките и услугите с най-голям стойностен обем на реализация, докато се покрият най-малко 70 на сто от постъпленията през отчетния период. Включените в "кошницата" продукция, стоки и услуги трябва да са продавани през базисния период.

Ако няма достатъчно сравнима продукция, за изчисляването на дефлатор може да се използват промените в цените на включените в себестойността суровини и материали. За тази цел в "кошницата" се включват последователно суровини и материали с най-голям обем на използване в производството, докато се покрият най-малко 70 на сто от стойността им през отчетния период.

В тези случаи дефлаторът се установява по следната формула:

$$\text{Дефлатор} = \frac{\sum K_1 C_{11}}{\sum K_1 C_{10}} \quad (2)$$

K_1 - количества на продадените през отчетния период отделни видове продукция, стоки и услуги, включени в "кошницата";

C_{11} - продажни цени през отчетния период на отделните видове продукция, стоки и услуги, включени в "кошницата";

C_{10} - средни продажни цени на отделните видове продукция, стоки и услуги за базисния период;

$\sum K_1 C_{11}$ - обем на продажбите през отчетния период по текущи цени;

$\sum K_1 C_{10}$ - обем на продажбите през отчетния период по съпоставими цени за базисния период.

Произведената продукция през отчетния период по съпоставими цени се определя по следната формула:

$$P_{\text{съп}} = \frac{P_{\text{тек}}}{\text{Дефлатор}} \quad (3)$$

$P_{\text{съп}}$ - произведена продукция по съпоставими цени на базисния период

$P_{\text{тек}}$ - произведена продукция по текущи цени, изчислена по алгоритъма, даден в т. 2.6.

3.4. При несравнима продукция по смисъла на т. 2.4 от настоящата методика за дефлатори се използват индекси на цените на производител по групи на Националната класификация на икономическите дейности (НКИД), изчислени от Националния статистически институт. Индексите за цените на производител (ИЦП) се получават от съответното териториално статистическо бюро.

$$P_{c \text{ ъ } n} = \frac{P_{\text{тжк}}}{ИЦП} * 100 \quad (4)$$

ИЦП - индекс на цените на производител за съответната група от НКИД

3.5. Търговски дружества, извършващи услуги, ако не могат да установят продукцията си по съпоставими цени за дефлатор, ползват индексите на потребителските цени на отделните видове услуги, публикувани от Националния статистически институт в месечния бюлетин "Статистически известия".

Определянето на продукцията по съпоставими цени в тези случаи се извършва по следната формула:

$$P_{c \text{ ъ } n} = \frac{P_{\text{тжк}}}{ИПЦ} * 100 \quad (5)$$

ИПЦ - индекс на потребителските цени за съответния вид услуга.

3.6. Процентното изменение на добавената стойност на един зает се изчислява, съгласно формулата от §1 (1) от Допълнителните разпоредби на Наредбата.

$$ДС / зает_{\% \text{ изм}} = \left(\frac{I_{\text{доб.ст.}} * 100}{I_{\text{заети}}} \right) - 100 \quad (6)$$

3.6.1 Брутната добавена стойност през отчетния период в съпоставими цени се получава, като преизчислената в съпоставими цени брутна продукция през отчетния период се умножи с относителния дял на добавената стойност в брутната продукция през отчетния период, изчислен от текущи цени. Следва се предположението за еднакво изменение на цените на продукцията и вложените в производството суровини, материали и услуги.

$$ДС_{\text{съл.}} = P_{\text{съл.}} * \frac{ДС_{\text{теж.}}}{P_{\text{теж.}}} \quad (7)$$

$ДС_{\text{съл.}}$ - добавена стойност през отчетния период по съпоставими цени от базисния период;

$ДС_{\text{теж.}}$ - добавена стойност през отчетния период по текущи цени на отчетния период.

3.6.2 При несъответствие между поведението на цените на произвежданите и реализирани на пазара продукти и услуги и цените на вложените в производствения процес суровини, материали и външни услуги за изчисляването на добавената стойност в съпоставими цени е възможно прилагането на метода на двойно дефлиране. Съгласно този метод добавената стойност в съпоставими цени е резултативна величина от независимо изчислените в съпоставими цени брутна продукция и междинно потребление. Прилага се следната обща формула:

$$ДС_{\text{сц}} = БП_{\text{сц}} - МП_{\text{сц}}, \quad (8)$$

където:

$ДС_{\text{сц}}$ - добавена стойност през отчетния период по средни цени на базисния период,

$B\Pi_{1сц}$ - брутна продукция през отчетния период по средни цени на базисния период, изчислена съгласно т. 3.1, 3.2 или 3.3 от методиката,

$M\Pi_{1сц}$ - междинно потребление през отчетния период по средни цени на базисния период.

3.6.2.1. Междинното потребление през отчетния период се изчислява по съпоставими цени от базисния период чрез директно дефлиране, т.е. чрез използването на независим дефлатор въз основа на следната формула:

$$M\Pi_{1сц} = M\Pi_{1тц} / (\text{дефлатор}M\Pi), \quad (9)$$

където:

$M\Pi_{1тц}$ - междинно потребление през отчетния период по текущи цени.

3.6.2.2 Дефлаторът на междинното потребление се изчислява от определен набор "кошница" от суровини, материали и външни услуги. В кошницата се включват последователно суровини, материали и услуги с най-голям относителен дял в производствените разходи, докато се покрият поне 70 на сто от разходите през отчетния период. За целите на индексирването включените в "кошницата" видове производствени разходи трябва да са били закупувани през базисния период. Дефлаторът на междинното потребление се изчислява по следната формула:

$$\text{Дефлатор}M\Pi = \Sigma(K_{i1} \cdot C_{i1}) / \Sigma\{(K_{i1} \cdot C_{i1}) / (C_{i1}/C_{i0})\}, \quad (10)$$

където:

$\Sigma(K_{i1} \cdot C_{i1})$ - стойностен обем на разходите за суровини, материали и външни услуги през отчетния период - не по-малко от 70 на сто от общите разходи за междинно потребление,

$K_{i1} \cdot C_{i1}$ - стойностен обем на разход от вид i през отчетния период, включен в кошницата от суровини, материали и външни услуги за изчисляване на общ дефлатор на междинното потребление,

C_{i1}/C_{i0} - индекс на цени през отчетния период I спрямо базисния период 0 за всеки вид разход i , включен в кошницата от суровини, материали и външни услуги за изчисляване на общ дефлатор на междинното потребление.

3.6.3 Индексът на физическия обем на добавената стойност се изчислява въз основа на следната формула:

$$И_{доб.ст.} = 1 + \frac{ДС_{1сжк} - ДС_{0сжк}}{abs(ДС_{0сжк})} \quad (11)$$

$ДС_{0сжк}$ - добавена стойност през базисния период по текущи цени,

$abs(ДС_{0сжк})$ - абсолютен размер на добавената стойност през базисния период по текущи цени.

3.6.4 Индексът на заетите се изчислява като съотношение между средносписъчния брой на персонала през отчетния период и средносписъчния брой на персонала през базисния период. Данните за средносписъчния състав на персонала през базисния и отчетния период следва да се приемат като цели числа при изчисляване на индекса на изменение на заетите.

III. ОСОБЕНОСТИ ПРИ ПРИЛАГАНЕ НА МЕТОДИКАТА

4. Търговските дружества с повече дейности преизчисляват обема на произведената продукция за всяка дейност поотделно пряко или чрез дефлатор. Общата стойност на произведената продукция в съпоставими цени се получава като сума от обемите в съпоставими цени на отделните дейности. В средният списъчен брой лица се включват наетите във всички дейности.

5. Търговски дружества, които работят на ишлеме със суровини и материали на клиенти, използват в зависимост от конкретния случай формули 1 или от 2 до 5, като цените се формират от стойността на услугата за единица продукция. При несравнима продукция преизчисляват продукцията си в съпоставими цени с дефлатор - индекса на цените на производител, изчислен от НСИ.

6. Преизчисляване на база пълна (целодневна) заетост се налага в случаите, когато трудовият договор регламентира споразумение за работа за част от законоустановеното работно време (чл. 138 от КТ). За да се преизчисли на база пълна заетост, списъчният брой на наетите на непълно работно време се умножава с коригиращ коефициент, изразяващ отношението между регламентираното по договор непълно работно време и законоустановеното работно време съгласно чл. 136 и чл. 137 от КТ.

IV. ОСОБЕНОСТИ В НЯКОИ ОТРАСЛИ И ДЕЙНОСТИ

12. Търговските дружества от строителството преизчисляват продукцията си в съпоставими цени чрез дефлатор по формули от 2 до 4. Дефлаторът се изчислява въз основа на изменението на цените на материалите, включени в себестойността, или ползват дефлатор - индекса на цените на производител, изчислен от НСИ.

13. Търговските дружества от отрасъл "Търговия на едро и на дребно" и "Хотелиерско стопанство", както и дейностите "Проектантски и геологопроучвателни работи" и предприятията от транспорта само с "Други експлоатационни дейности", ако не могат да изчислят собствен дефлатор, ползват за дефлатор индекса на потребителските цени, изчислен от Националния статистически институт.

14. Изчисляването на дефлатора в транспортните дейности се извършва, като за количества се използват тон/км и пътник/км.

V. ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

1. Настоящата методика се издава в изпълнение на чл. 2 от Постановление № 111 на Министерския съвет от 15 май 2007 година.

2. Указания по прилагането на Методиката за изчисляване на изменението на добавената стойност на един зает дава председателят на Националния статистически институт.

УТВЪРЖДАВАМ:

ДОЦ. Д-Р СТОЯН ЦВЕТКОВ
ПРЕДСЕДАТЕЛ на НСИ